

TSEG

hen die onder de wapenen werden geroepen, bracht de Napoleontische tijd komer en kwel, die velen zelfs niet zouden overleven.

Zijn er ook minpunten te melden over deze dissertatie? Soms heeft de auteur iets te veel oog voor details en zou enige zelfbeperking de leesbaarheid wel ten goede zijn gekomen. Maar vooral geldt dat niet alleen de inhoud, maar ook de bijzondere illustraties de aanschaf van dit boek de moeite waard maken.

Gerrit Valk

Werner Scheltjens, *Dutch Deltas. Emergence, Functions and Structure of the Low Countries' Maritime Transport System, ca. 1300-1850*. (Leiden/Boston: Brill, 2015). 326 p. ISBN 9789004273061.

DOI: 10.18352/TSEG.979

Hoewel er al veel geschreven is over de maritieme geschiedenis van Nederland is er betrekkelijk weinig onderzoek gedaan naar maritiem transport. Werner Scheltjens betoogt dat deze voor de Nederlandse economie cruciale sector niet alleen geanalyseerd zou moeten worden aan de hand van loon- en kapitaalkosten, maar dat 'ruimte' ook als variabele gebruikt zou moeten worden. In *Dutch Deltas* analyseert hij daarom het maritieme transportsysteem van Nederland in de periode 1300-1850 vanuit een economisch-geografisch perspectief. Scheltjens vraagt zich af hoe, waar en wanneer dit systeem ontstond en hoe het functioneerde. *Dutch Deltas* bouwt hiermee verder op zijn proefschrift uit 2009 (*De invloed van ruimtelijke verandering op operationele strategieën in de vroeg-moderne Nederlandse scheepvaart*) waarin hij de Nederlandse vaart op de Finse Golf in de periode 1703-1740 bekeek. Doordat Scheltjens voor *Dutch Deltas* gebruik kon maken van de Sound Toll Registers Online (STRO; zie www.soundtoll.nl) – de gedigitaliseerde versie van de zo bekende en belangrijke Sonttolregisters – is dit boek chronologisch en geografisch aanzienlijk breder van opzet. Het feit dat Scheltjens zich vooral baseert op de STRO database, en veel minder op traditionele archiefbronnen, is terug te zien in het omvangrijke aantal tabellen (29), grafieken (26) en appendices (pp. 169-300) dat *Dutch Deltas* bevat.

In zijn studie deelt Scheltjens Nederland op in de drie delta's Schelde-Maas-Rijn (SMR), Zuiderzee (ZDZ) en Lauwers-Dollard-Eems (LDE). Hij onderzoekt vervolgens systematisch de bij het transportsysteem betrokken locaties, functies, goederen, schippers en lokale gebruiken. Daartoe stak hij veel tijd in het standaardiseren van de namen van goederen, bestemmingen en schippers en het omrekenen van allerlei maten en gewichten. Mede door gebruik te maken van variabe-

len uit de transporteconomie, zoals locatiecoëfficiënten en ton-kilometers, slaagt Scheltjens er in de karakteristieken en veranderingen in het Nederlandse transportsysteem te beschrijven en te verklaren. Hij laat zien hoe de drie delta's zich ontwikkelden, hoe de betekenis van de verschillende havensteden gekwalificeerd moet worden, en hoe de havens van Amsterdam en Rotterdam uiteindelijk de dominante *gateways* werden. De schippers en de door hen vervoerde goederen speelden hierin natuurlijk een cruciale rol. Scheltjens brengt voor graan mooi in beeld hoe de handel verschoof van twee dominante exporthavens (Danzig en Königsberg) en één dominante importhaven (Amsterdam) in het laatste kwart van de zeventiende eeuw naar een veel diffuser geheel aan transportroutes na het eerste kwart van de achttiende eeuw. Schippers probeerden in te spelen op dit soort veranderingen in de markt, maar slaagden daar niet altijd in. Soms veroverden zij een plekje in nieuwe havens voor het vervoer van hun gewoonlijke lading en slaagden zij er tijdens perioden van oorlog in om onder neutrale vlag te varen. Soms bleek zo'n omschakeling echter onmogelijk en kon er in tijden van oorlog niet gevaren worden onder de vlag van een nabijgelegen en neutrale staat. Scheltjens laat zien dat geografie er inderdaad toe deed.

Dutch Deltas is helaas wel wat al te sterk ingebed in de Nederlandse historiografie en hierdoor blijft het bredere Europese perspectief onderbelicht. Qua chronologie belooft de titel (1300-1850) ook meer dan de periode waar eigenlijk de meeste aandacht naar uitgaat (1670-1850). Data en analyse richten zich bovendien sterk op de STRO en het tonen wat die bron qua analyses allemaal mogelijk maakt. Voor een boek dat zo nauw aan het STRO-project gerelateerd is, zal dit echter niet verbazen. Scheltjens laat goed zien welke inzichten onderzoekers zoal aan de STRO kunnen ontleen en *en passant* slaagt hij er bovendien in om een klassiek discussiepunt met betrekking tot de Sonttolregisters op te lossen. Door middel van *record-linking* laat Scheltjens namelijk zien dat de voor de schippers geregistreerde woonplaats (*hjemsted*) inderdaad niet altijd, maar wel meestal, dezelfde is en dat er voor dit soort variaties goede verklaringen bestaan (zoals de plek waar de voor een reis benodigde papieren werden aangeschaft). Dit, de analyse van de STRO en de beschrijving van het maritieme transportsysteem maken dat in deze materie geïnteresseerde historici voorlopig niet om *Dutch Deltas* heen kunnen.

Christiaan van Bochove, Radboud Universiteit